

Vzdelávanie v odbore Knižničné a informačné štúdiá

Dušan Katuščák

dusan.katuscak@fhv.uniza.sk

Na Žilinskej univerzite v Žiline v rokoch 2007 – 2015 riešili výskumníci Fakulty humanitných vied, Katedry mediamatiky a kultúrneho dedičstva úlohy v rámci projektu Adaptácia študijného programu mediamatika a kultúrne dedičstvo pre potreby vedomostnej spoločnosti (akronym ADAMIS). V rámci aktivity projektu ADAMIS Aktivita 1.1 Audit súčasného stavu a návrh zmien študijného programu mediamatika a kultúrne dedičstvo (MaKD) sa uskutočnil prieskum súčasného stavu a pripravil návrh zmien študijného programu MaKD v komparácii so svetovými univerzitami, s cieľom stanoviť najlepšiu prax, ako východisko pre identifikovanie nevyhnutných zmien v študijnom programe Mediamatika a kultúrne dedičstvo a vypracovanie návrhu nového študijného programu v odbore knižničné a informačné štúdiá¹.

Prvá fáza auditu

V prvej fáze sa vykonal predbežný audit². Výskumníci pripravili *pracovný materiál*, ktorý na jednej strane uspokojivo potvrdzuje, že náš akreditovaný študijný program *Mediamatika a kultúrne dedičstvo* obsahuje *disciplíny* a *predmety* vzdelávania, ktoré sa nachádzajú aj v programoch iných európskych a mimoeurópskych univerzít. Podľa poznatkov autora sa tento záver vzťahuje aj na iné programy v odbore knižničné a informačné štúdiá na Slovensku. Formálnym potvrdením úrovne, obsahu, zamerania, ako aj spoločenského a profesionálneho významu študijného programu na Žilinskej univerzite je aj aktuálne hodnotenie B+ národnou akreditačnou komisiou (2015). Na druhej strane čiastková správa o vykonanom audite, vhlľadom na ciele projektu, nemala dostatočnú kvalitu, pretože išlo prevažne o popis existujúceho programu bez potrebnej deklarovanej analýzy (10 strán prebratých z oficiálnej stránky fakulty bez analýzy).

Prvotný deskriptívny, empirický, komparatívny a frekvenčný prieskum a analýzy sa uskutočnili prácne s využitím dostupných nástrojov (softvér), ktoré mali *limitované možnosti*. Výsledkom bola len *kvantitatívna analýza* vykonaná na súbore *lexikálnych jednotiek*, resp. *unitermov získaných z názvov príbuzných programov, disciplín a predmetov LIS*. Predbežný audit *neodpovedal* na otázku možností *inovácie* študijného programu *Mediamatika a kultúrne dedičstvo*, ani na otázku, ktorá *najlepšia prax* by mala byť pre náš program a jeho inovácie inšpirujúca a v ktorých konkrétnych okruhoch je vhodné sústrediť sa na inovácie (obsah, informačné listy, metódy, formy, rozsah, kurikuly, špecializácie, potreby praxe, učitelia, študenti, prostredie a pod.).

Vzhľadom na povrchový prieskum, ktorý bol zameraný na hľadanie podobností v *názvoch programov, špecializácií, disciplín a predmetov vzdelávania LIS* sa len potvrdilo, že program *Mediamatika a kultúrne dedičstvo* je na úrovni pomenovaní disciplín a predmetov podobný iným podobným programom LIS zvolených ako porovnávací základ. Audit všeobecne ukázal, že „sme ako iní“, „robíme to, čo iní“, „sme rovnako dobrí ako všetci ostatní“.

Druhá fáza auditu

Na základe poznatkov z prvej fázy auditu sme uskutočnili hlbší prieskum vzdelávania v odbore Knižničné a informačné štúdiá – Knižničná a informačná veda (LIS). Vznikla širšia prehľadová štúdia³, z ktorej vyberáme niektoré informácie a odporúčania pre možné inovácie vzdelávania v odbore LIS na Slovensku.

V Európe neexistuje žiadny *de iure* štandard vzdelávania v LIS, hoci sú snahy o určité usmerňovanie v tejto oblasti (napr. EUCLID).

Pri formovaní nových programov v rámci vzdelávania v odbore LIS nie je možné a ani potrebné mechanicky komplexne prebrať nejaký zahraničný model vzdelávania, hoci je potrebné poznať a inšpirovať sa prístupmi iných európskych a zahraničných univerzít. Považujeme však za užitočné *akceptovať pokyny IFLA* ktoré stanovujú rámec a základné ciele pre knihovnícke a informačné vzdelávacie programy: *požiadavky jadra a užitočné prvky osnov, ktoré majú byť za-*

¹ Tento článok je prvou časťou rozsiahlejšieho príspevku.

² Šuteková, Henrieta et.al. *Aktivita 1.1 Audit súčasného stavu a návrh zmien študijného programu MaKD*. Interný pracovný materiál. 2015.

³ Katuščák, Dušan. *Odbor knižničné a informačné štúdiá a knižnično-informačná veda (prehľadová štúdia)*. Čiastková správa. Projekt ADAMIS, aktivita 1.1 benchmarking. Žilina : Fakulta humanitných vied, 2015. 112 s.

hrnuté do vzdelávacích programov, požiadavky týkajúce sa fakulty, zamestnancov a študentov týchto programov, požiadavky pre zabezpečenie a podporu týchto programov dostatkom informácií a iných zdrojov.

Uvedené pravidlá môžu tvoriť aj vecný základ pre interné kritériá hodnotenia kvality študijných programov LIS.

Plávajúca identita a fragmentácia odboru LIS

Odbor knižničných a informačných štúdií a knižnično-informačnej vedy má, takpovediac, *flexibilnú, plávajúcu identitu*. Hranice, ako aj vedecké a vzdelávacie rámce nie sú také ostré a výrazné, ako ich poznáme v lekárskejších, prírodných a technických vedách, odboroch a študijných programoch.

Fragmentácia vzdelávania v odbore LIS v Európe má, na jednej strane, svoje historické príčiny a súvisí s rozdielnym vývojom kultúr, vedy, vzdelania, hospodárstva jednotlivých európskych krajín a národných štátov. Na druhej strane, napriek rozdielom, existujú vo vzdelávaní LIS črty *podobnosti*, predsa však v jednotlivých európskych krajinách prevládajú *odlišné* smery vzdelávania, čo súvisí s veľkosťou krajín a možnosťami zamestnania určitých počtov absolventov.

Väčšie krajiny, ako Nemecko, Taliansko, Španielsko, Veľká Británia a Francúzsko, USA a iní majú vzdelávanie v odbore LIS *diverzifikované*, pokiaľ ide o potrebné programy, *špecializácie a disciplíny* LIS, ktoré musia študenti absolvovať, aby sa uplatnili čo najlepšie na trhu práce. Menšie krajiny, medzi ktoré patrí aj Slovensko, majú spravidla len jeden-dva akreditované programy, ktoré musia byť jednak *univerzálne*, ale aj dostatočne *špecializované*, aby dokázali na potrebnej úrovni reagovať na meniace sa potreby spoločnosti a zamestnateľnosť absolventov.

Fragmentácia vzdelávania v odbore LIS je v danom prípade historicky, spoločensky, civilizačne a profesionálne prirodzená a akceptovateľná ako alternatíva umelej unifikácie a globalizácie a nie je dôvodom na znepokojenie. Dá sa však očakávať, že spoločenské a hospodárske zmeny v Európe si vynúti väčšiu pozornosť, pokiaľ ide o zblížovanie a štandardizáciu vzdelávania v odbore LIS, pretože *princípy* komunikácie zaznamenaných vedeckých, technických, obchodných a iných informácií a poznatkov sú *rovnaké*. Napokon, bez istej úrovne *štandardnosti* vzdelávania v tomto odbore LIS, by nebol možný *voľný pohyb osôb a zamestnateľnosť* absolventov v európskych krajinách navzájom.

Otvorené zostali v audite možnosti *hlbšej obsahovej analýzy* vzdelávania v LIS na nižšej rozlišovacej úrovni. Táto otvorenosť je výzvou pre ďalší výskum a vypracovanie praktických odporúčaní. Ukazuje sa, že dôkladná komparácia vzdelávacích programov LIS na svete a osobitne v Európe si vyžaduje ďalšie výskumy a analýzu nadväzujúcu na túto prehľadovú štúdiu. Základom tejto analýzy by boli najlepšie *obsahy* vzdelávania podľa:

- *informačných listov,*
- *poznania inovatívnych foriem vzdelávania,*
- *popisu nadväznosti predmetov vzdelávania v rámci organizácie vzdelávania podľa časových jednotiek (semestrov, ročníkov, stupňov vzdelávania),*
- *poznanie spôsobov kontroly, rozsah a zameranie praktických zručností,*
- *rozdelenie a váha kreditov,*
- *poznanie profilov absolventov a popisov profesií, v ktorých sa absolventi všetkých stupňov môžu zamestnať,*
- *komparácia profesií informačných špecialistov (trendy a najlepšia prax).*

Pri uskutočňovaní auditu je dôležitá aj otázka kritérií výberu škôl do auditu. Ukázalo sa, že „ratingovo“ najlepšie univerzity nemusia mať automaticky aj najlepšie vzdelávanie v programoch LIS. Predpoklad, že *top univerzity* majú aj najlepšie vzdelávanie v LIS, sa v audite explicitne nepotvrdil.

Podstata odboru LIS

Podstatu odboru LIS tvoria *zaznamenané informácie a ich komunikácia*, pričom informáciou možno rozumieť spojenie *signálu* (nosiča) a *znaku*. Teda nejaký znak (písmo, obraz, zvuk, bit atď.) je nesený nejakým signálom, je zaznamenaný na nejakom nosiči (papier, plast, kov, sklo, drevo a pod.).

Zameranie prehľadovej štúdie

Cieľom a obsahom prehľadovej štúdie bolo sprístupniť niektoré poznatky a odporúčania z informačného prieskumu vzdelávania v odbore LIS.

Jedným z čiastkových cieľov štúdie bolo poskytnúť konkrétne *štandardy vzdelávania* v odbore knižničné a informačné štúdiá, ako *porovnávací základ* a inštrukciu pre *hodnotenie kvality*, ako aj pre hodnotenie a posúdenie možností inovácií študijného programu *Mediamatika a kultúrne dedičstvo* alebo nových programov LIS, prípadne analogických programov na Slovensku.

Pravidlá IFLA pre LIS

Najvšeobecnejším celosvetovým základom pre koncept vzdelávania v odbore LIS obsahujú *Pravidlá IFLA pre profesionálne knižnično-informačné vzdelávacie programy (LIS, 2012)*⁴.

Tieto pravidlá nahrádzajú poslednú významnú revíziu pravidiel z roku 2000 a zahŕňajú materiál pre školské osnovy vzdelávania LIS, ktoré odrážajú vývoj v poskytovaní knižníckych a informačných služieb v 21. storočí. Pokyny stanovujú rámec a základné ciele pre knižničné a informačné vzdelávacie programy: požiadavky jadra a užitočné prvky osnov, ktoré majú byť zahrnuté do vzdelávacích programov, požiadavky týkajúce sa fakulty, zamestnancov a študentov týchto programov, požiadavky pre zabezpečenie a podporu týchto programov dostatkom informácií a iných zdrojov.

Knižničné a informačné vzdelávacie programy majú dlhú a významnú históriu. V *minulosti* sa zameriavali na rozvoj fyzických zbierok kníh a ďalších materiálov v knižničných budovách prostredníctvom ľudí, ktorí sa naučili vyberať, získať, organizovať, vyhľadávať a šíriť tieto materiály. *Dnes*, knižnično-informačné vzdelávacie programy presahujú rámec fyzických zbierok a budov a smerujú *do virtuálneho sveta internetu*. Dnes sa vzdelávanie sústreďuje a koncentruje na poskytovanie informácií pre používateľov v rôznych kontextoch verejného, súkromného a tretieho sektora. Používatelia už nemusia byť nevyhnutne schopní alebo ochotní vstúpiť do budovy knižnice alebo do jej prostredia. Je stále viac zrejmé spolupráca s partnermi v rámci sektora – s archívami, múzeami a registratúrami, takže je vhodné začleniť do programov povedomie o spoločných problémoch. Vzdelávacie programy sú ponúkané na technickej úrovni (Bc.), na vyššej profesionálnej úrovni (Mgr) absolventa a na výskum na doktorandskej úrovni. Predložené pokyny sa týkajú úrovni profesionálnej kvalifikácie, ktorá sa získava absolvovaním nižšej a vyššej úrovne štúdiá LIS.

Posledná významná revízia usmernení IFLA pre LIS bola v roku 2000. Od tej doby sa veľa zmenilo a knižnícka profesia je konfrontovaná s novou realitou, ktorou je najmä internet a digitálne technológie a všetko to, čo so sebou prinášajú do každodenného života mnohých ľudí v našich komunitách. To viedlo niektoré knižničné školy k prijatiu filozofie *iSchool*, ako alternatívy a konkurenciu s prevažne tradičnými, ale stále platnými vzdelávacími prístupmi podobných škôl, často v rovnakej krajine. Navyše sa ukázalo, že mnohé inštruktážne a znalostné bázy v knižníckom vzdelávaní potrebujú, aby sa *otvorili pre príbuzné profesie*, ako napríklad archívne a múzejné štúdiá a štúdiá zamerané na *manažment záznamov* (record management).

Cieľom usmernení IFLA pre LIS je poskytnúť školám na celom svete súbor hlavných praktických zásad, ktoré sa majú používať pri tvorbe a realizácii vzdelávacích programov v odbore *Knižničné a informačné štúdiá – Knižnično informačná veda* (LIS). Tieto usmernenia poskytujú rámec pre *hodnotenie a zlepšenie* týchto programov, rovnako ako aj *navrhovanie* nových programov. Môžu sa používať ako praktický nástroj pre *porovnanie*. Mali by sa taktiež používať pri navrhovaní nových vzdelávacích programov pre sektor knižníckych a informačných služieb.

Je známe, že niektoré krajiny majú a dodržiavajú širšie vzdelávacie štandardy a profesijné združenia v rámci disciplín odboru v rôznych krajinách tiež majú definovanú vlastnú vzdelávaciu politiku, ktorú LIS školy musia dodržiavať najmä na účely akreditácie. Očakáva sa, že zásady uvedené v tomto súbore pokynov budú tvoriť *základ* pre národné požiadavky akreditácie.

Pravidlá IFLA obsahujú všeobecné inštrukcie v hlavných kapitolách:

G1 Širší rámec

G2 Základné prvky, ktoré majú byť zahrnuté v programoch LIS

G3 Kurikulum

G4 Fakulta a zamestnanci

G5 Študenti

G6 Podpora

G7 Prostriedky a vzdelávacie zariadenia (prostredie)

⁴ Podľa: *Guidelines for Professional Library/Information Educational Programs – 2012*/by Smith, Kerry – Hallam, Gillian – Ghosh, S.B. and on behalf of IFLA's Education and Training Section. Dostupné: <http://www.ifla.org/publications/guidelines-for-professional-library-information-educational-programs-2012> Posledná aktualizácia 1. január 2015.

Jadro LIS podľa pravidiel IFLA

TABUĽKA 1
KĹÚČOVÉ PRVKY (JADRO) ŠTUDIJNÉHO PROGRAMU PODĽA IFLA GUIDELINES

	Kľúčové prvky IFLA – AJ	Kľúčové prvky IFLA – SJ
1	The Information Environment, Societal Impacts of the Information Society, Information Policy and Ethics, the History of the Field	Informačné prostredie, spoločenský dopad informatizácie spoločnosti, informačná politika a etika, história odboru
2	Information Generation, Communication and Use	Informačná a internetová generácia, komunikácia a využívanie informácií
3	Assessing Information Needs and Designing Responsive Services	Informačné potreby a navrhovanie (projektovanie) zodpovedajúcich služieb
4	The Information Transfer Process	Proces transferu informácií
5	Information Resource Management to include Organization, Processing, Retrieval, Preservation and Conservation of Information in its various presentations and formats	Manažment informačných zdrojov vrátane organizácie, spracovania, prieskumu, ochrany a konzervovania informácií v rôznych prezentačných formátoch
6	Research, Analysis and Interpretation of Information	Výskum, analýza a interpretácia informácií
7	Applications of Information and Communication Technologies to all facets of Library and Information Products and Services	Aplikácia IKT vo všetkých druhoch knižnično-informačných produktov a služieb
8	Knowledge Management	Manažment znalostí
9	Management of Information Agencies	Manažment informačných inštitúcií a organizácií
10	Quantitative and Qualitative Evaluation of Outcomes of Information and Library Use	Kvantitatívne a kvalitatívne hodnotenie výstupov využívania informácií a knižničných služieb
11	Awareness of Indigenous Knowledge Paradigms	Porozumenie paradigiem znalostí domorodcov

Ciele programu v odbore knižničných a informačných štúdií (LIS) podľa akreditačných požiadaviek ALA (USA)

Štúdium v odbore Knižničné a informačné štúdiá (LIS) zabezpečujú vzdelávacie inštitúcie prostredníctvom akreditovaného študijného programu. Študijný program má byť zostavený tak, aby boli dosiahnuté vzdelávacie výsledky a poznatky v týchto desiatich oblastiach:

1. študijný program LIS zabezpečuje nadobudnutie poznatkov o podstate odboru *Knižničné a informačné štúdiá* (LIS). Podstatu odboru LIS tvoria *zaznamenané informácie a znalosti*, ako aj:

Analýza informácií a znalostí
Identifikácia informácií a znalostí
Interpretácia informácií a znalostí
Komunikácia informácií a znalostí
Organizovanie a opis informácií a znalostí
Služby a technológie na uľahčenie riadenia a využívania informácií a znalostí

Syntéza informácií a znalostí
Šírenie a riadenie
Uchovávanie informácií a znalostí
Ukladanie a vyhľadávanie informácií a znalostí
Výber informácií a znalostí
Vyhodnotenie informácií a znalostí
Získavanie informácií a znalostí
Zvládnutie tvorby informácií a znalostí

2. poznanie *filozofie, princípov a etiky* odboru
3. poznanie určitých *špeciálnych princípov* definovaných v platných dokumentoch relevantných profesijných organizácií (pravidlá, kódexy, štandardy a pod.)
4. poznanie *hodnoty výučby* a služieb pre rozvoj odboru
5. poznanie významu *výskumu* pre rozvoj znalostnej bázy odboru
6. poznanie významu *podielu* knižníckych a informačných štúdií *pre ďalšie oblasti poznania*
7. poznanie významu *podielu iných* oblastí poznania *pre knižnice a informačné štúdiá*
8. poznanie *úlohy knižničných a informačných služieb* v rýchlo meniacej sa multikultúrnej, multietnickej, viacjazyčnej spoločnosti, vrátane úlohy slúžiť potrebám znevýhodnených a marginalizovaných používateľov a komunít
9. poznanie *úlohy knižničných a informačných služieb* v rýchlo meniacej sa technologickej a globálnej spoločnosti
10. poznanie *potrieb klientov a komunít*, ktorým má program slúžiť.

Najlepšie univerzity LIS – najlepšia prax

Najlepšie univerzity vzdelávajúce v odbore knižničné a informačné štúdiá podľa hodnotenia v roku 2013⁵ a potvrdené aj v rankingu v roku 2016⁶ sú:

- University of Illinois – Urbana-Champaign
- University of North Carolina – Chapel Hill
- University of Washington

Najlepšie univerzity USA podľa špecializácií LIS

Vzdelávacie inštitúcie sú v rámci odboru hodnotené aj podľa špecializácií LIS (Mgr):

Archívy a ochrana	<u>Simmons College</u> , Boston, MA <u>University of Michigan – Ann Arbor</u> Ann Arbor, MI <u>University of North Carolina – Chapel Hill</u> Chapel Hill, NC
Digitálne knihovníctvo	<u>University of North Carolina – Chapel Hill</u> Chapel Hill, NC <u>University of Illinois – Urbana-Champaign</u> Champaign, IL <u>Syracuse University</u> Syracuse, NY

⁵ Best Library and Information studies schools. 2013. Dostupné: <http://grad-schools.usnews.rankingsandreviews.com/best-graduate-schools/top-library-information-science-programs>

⁶ Graduate School Search - Library Programs. 2016. Dostupné http://grad-schools.usnews.rankingsandreviews.com/best-graduate-schools/search?program=top-library-information-science-programs&name=&sort=program_rank&sortdir=asc

Zdravotnícke knihovníctvo	<u>Drexel University</u> , Philadelphia, PA <u>University of North Carolina – Chapel Hill</u> , Chapel Hill, NC <u>University of Pittsburgh</u> , Pittsburgh, PA
Informačné systémy	<u>Syracuse University</u> Syracuse, NY <u>University of Michigan – Ann Arbor</u> Ann Arbor, MI <u>Drexel University</u> , Philadelphia, PA
Právnické knihovníctvo	<u>University of Washington</u> , Seattle, WA <u>University of Texas – Austin</u> , Austin, TX <u>The Catholic University of America</u> Washington, DC
Školské mediatéky	<u>Florida State University</u> Tallahassee, FL <u>Rutgers, The State University of New Jersey – New Brunswick</u> New Brunswick, NJ <u>Syracuse University</u> Syracuse, N
Služby pre deti a mládež	<u>University of Illinois – Urbana-Champaign</u> Champaign, IL <u>University of Washington</u> Seattle, WA <u>Simmons College</u> Boston, MA

Obsahová analýza kurikulárnych programov LIS v USA

Podnetnú holistickú štúdiu o stave a trendoch vzdelávania v odbore LIS priniesla štúdia Chu, H. (2006)⁷. Autorka analyzovala obsah vzdelávania a vykonala kvalitatívny a kvantitatívny výskum asi 3000 kurzov (predmetov) LIS v 45 programoch LIS v USA. Okrem iného zistila, že rastie počet *voliteľných kurzov* a *samotné odborové jadro sa znižuje* v priemere na dva kurzy. V každom prípade sa objavuje podstatne väčší rozsah nových tém kurzov v porovnaní s predinternetovou érou. Približne 10 % kurzov je navrhnutých tak, aby reflektovali nové témy a najnovší vývoj v odbore. Popri tom rastie interdisciplinárny charakter LIS. Prebiehajúci proces kurikulárnej transformácie je jednak dôsledkom rozvoja technológií, ale súčasne je aj dôsledkom kultúrnych a spoločenských zmien.

Na rozdiel od auditu v rámci projektu ADAMIS je autorkina metodológia podnetná a odlišná v tom, že vykonala nielen zber dát, ale aj *obsahovú analýzu programov, kurikul a kurzov*. Pri rovnakých a unikátnych názvoch kurzov preskúmala autorka aj *sylaby*. V prípadoch, keď škola ponúkala dva príbuzné programy (napr. Master of Library&Information Science a súčasne Master of Science of Information Management) do výskumu zahrnula len program LIS, nie Manažment.

Jednotlivé programy analyzovala z dvoch hľadísk: a) *povinné kurzy* a b) *voliteľné kurzy*. Zo 45 analyzovaných kurikul je priemerne 8,5 % povinných kurzov (jadro). Niektoré programy majú 9 povinných kurzov a iné len 2.

⁷ Chu, H. *Curricula of LIS programs in the USA: A content analysis*. In C. Khoo, D. Singh & A.S. Chaudhry (Eds.), *In Proceedings of the Asia-Pacific Conference on Library & Information Education & Practice 2006 (A-LIEP 2006)*, Singapore, 3-6 April 2006. (pp. 328-337). Singapore: School of Communication & Information, Nanyang Technological University.

Orientačný prehľad povinných predmetov

TABUĽKA 2

OBSAHOVÁ DISTRIBÚCIA POVINNÝCH KURZOV (PREDMETOV) LIS (Z 233 POVINNÝCH KURZOV V 45 PROGRAMOCH USA)

<i>Frekvencia</i>	<i>Povinné kurzy (predmety)</i>	<i>Required Courses</i>
44	Organizácia informácií, znalostí, materiálov	Organization of information/knowledge/materials
39	<i>Referečné, informačné zdroje a služby</i>	Reference/Information resources & services
38	<i>Úvod do LIS, informačné prostredie</i>	Introduction to LIS/Information environment
30	Manažment	Management
22	Výskum v LIS	Research in LIS
14	Informačné technológie	Information technology
11	Budovanie zbierok	Collection development
9	Používanie informácií a používateľsky orientované predmety (napr. Používanie informácií a používatelia, informačné správanie človeka, informačné potreby, porozumenie informačných potrieb a služby používateľom)	Information use & users related courses (e. g., Information use & users; Human information behavior; Information needs; Understanding & serving users)
7	Stáže a prax	Internship/Practicum
5	<i>Predmety súvisiace s informáciami (napr. Informácie a spoločnosť, informácie v sociálnom kontexte, porozumenie životného cyklu informácií)</i>	Information related courses (e. g., Information & society/in social context; Understanding/Lifecycle of information)
5	<i>Predmety súvisiace s etikou a informačnou politikou (napr. etika profesionálov LIS, informačná politika, aktuálne problémy (témy) LIS)</i>	Ethics & information policy related courses (e. g., Ethics for LIS professionals; Information policy; Issues in LIS)
9	<i>Iné jednotlivé témy a predmety (voľba učenia, konceptuálne spracovanie znalostí, hodnotenie informačných systémov, informačné systémy, informačná architektúra, informačný prieskum, knižnice v americkej spoločnosti, sociálne systémy a zbierky)</i>	All other single topics (e.g., Choice of learning; Conceptual knowledge processing; Evaluation of information systems; Information systems, architectures & retrieval; Libraries in American Society; Social systems & collections)

Najvyššie zastúpenie medzi povinnými predmetmi majú tradičné predmety katalogizácia a bibliografia (referenčné služby a systémy), potom nasledujú predmety zamerané na samotný obsah LIS, informačné prostredie, manažment atď.

TABUĽKA 3
VOLITEĽNÉ PREDMETY LIS

Názov klastra	Typické predmety	Typical Courses
Archívy a ochrana Archives & Preservation	<i>Archívy</i> <i>Archívy a rukopisy</i> <i>Administrácia a popisy</i> <i>Konzervovanie a ochrana</i> <i>Elektronický manažment záznamov</i> <i>Manažment záznamov</i>	Archives Archives & manuscripts Administration/description Conservation/Preservation Electronic records management Records management
Informačné technológie Information Technology	<i>Programovanie</i> <i>Projektovanie a implementácia databáz</i> <i>Automatizácia knižníc</i> <i>Aplikácie PC</i> <i>Systémová analýza a projektovanie</i> <i>Hodnotenie systémov</i> <i>Telekomunikácie</i>	Computer programming Database design & implementation Library automation Microcomputer applications Systems analysis & design Systems evaluation Telecommunications
Etika a informačná politika Issues, Ethics & Information Policy	<i>Ekonomika informácií</i> <i>Informačná etika</i> <i>Informačná politika (medzinárodná, národná atď)</i> <i>Intelektuálne vlastníctvo</i> <i>Aktuálne problémy LIS</i>	Economics of information Information ethics Information policy (international, national, etc) Intellectual property Issues in LIS
Knižnice a knihovníctvo Libraries/Librarianship	<i>Akademické knižnice</i> <i>Verejné knižnice</i> <i>Školské mediatéky</i> <i>Špeciálne knižnice</i> <i>Galérie a múzeá</i> <i>Obchod, firmy, korporácie</i> <i>Právo</i> <i>Medicína</i> <i>Hudba</i> <i>Teológia</i>	Academic library Public library School Library Media Centers (SLMCs) Special library - Art & Museum - Business/Corporate - Law - Medicine - Music - Theology
Manažment Management	<i>Administrácia a riadenie</i> <i>Public relations knižnice</i> <i>Marketing a informačné služby</i> <i>Teória riadenia systémov</i>	Administration & management Library public relations Marketing of information services Theory of systems management
Organizácia informácií Organization of Information	<i>Abstarktové a indexačné služby</i> <i>Pokročilá katalogizácia</i> <i>Katalogizácia a klasifikácia</i> <i>Katalogizácia špecifických typov informácií (napr. mapy, multimédiá)</i> <i>Bibliografia</i> <i>Katalogizácia</i> <i>Tvorba tezaurov a riadené slovníky</i>	Abstracting & indexing Advanced cataloging Cataloging & classification Cataloging of specific types of information (e.g., maps & multimedia) Descriptive bibliography Descriptive cataloging Thesauri construction & controlled vocabulary

Staré a vzácne tlače, história Rare Books, History related, etc.	<i>História knižníc</i> <i>História knihy a tlače</i> <i>Orálna história</i> <i>Vzácne knihy</i> <i>Špeciálne zbierky</i>	History of libraries History of books & printing Oral history Rare books Special collections
Všeobecné zdroje a služby Zdroje a služby pre všetky odbory (vrátane informačného prieskumu) Resources & Services for All & Specific Subject Areas (including Information Retrieval)	<i>Online prieskumové stratégie</i> <i>Uchovávanie a vyhľadávanie informácií</i> <i>Zdroje a služby pre humanitné vedy</i> <i>Zdroje a služby pre spoločenské vedy</i> <i>Zdroje a služby pre prírodné a technické vedy</i> <i>Zdroje a služby pre obchod, korporácie a ekonómiu</i> <i>Zdroje a služby pre lekárske vedy a zdravotníctvo</i> <i>Oficiálne (vládne) publikácie</i>	Online search strategies Information storage & retrieval Resources & services for the humanities Resources & services for Social sciences Resources & services for Science & technology Resources & services for Business, corporate & economics Resources & services for Health science Government publications
Zdroje a služby pre špecifické skupiny Resources & Services for Specific Groups	<i>Dospelí</i> <i>Deti a mládež</i> 1. <i>Rozprávanie príbehov, rozprávky (Storytelling)</i> 2. <i>Literatúra</i> 3. <i>Služby</i> <i>Služby pre rôzne skupiny, multikulturálne, medzinárodné</i> <i>Znevýhodnené skupiny</i> <i>Ženy</i>	Adults Children & young adults 1. Storytelling 2. Literature 3. Services Multicultural/International/Diverse groups People with disability (e.g., Computing & disability) Women
Školské mediatéky School Library Media Centers (SLMCs)	<i>Administrácia školských mediátok</i> <i>Zdroje na podporu kurikul/osnov</i> <i>Informačné technológie vo vzdelávacích organizáciách</i> <i>Mediálne služby</i> <i>Zdroje v školskej knižnici/mediatéke</i>	Administration of SLMCs Curriculum & supportive resources Instructional design & development Information technology in educational organizations Leadership in SLMCs Media services Resources in SLMCs
Technické služby Technical Services	<i>Budovanie zbierok</i> <i>Seriálové publikácie</i> <i>Technické služby</i>	Collection development Serials Technical services

Iné predmety Other Courses	<i>Komunikačná veda</i> <i>Návrh a produkcia multimédií</i> <i>Informačné vzdelávanie/Vzdelávanie používateľov</i> <i>Vedecká komunikácia</i> <i>Kooperácia knižníc a siete</i> <i>Teórie a aplikácie masovej komunikácie</i>	Communications science Design & production of multimedia Information literacy instruction/User education Library cooperation & networks Scholarly communication Theories & applications of mass communication
Individuálne voľby Individual Options	<i>Projekt z predmetu</i> <i>Samostatné štúdium</i> <i>Záverečná práca</i>	Field project Independent study Master's thesis
Experimentálne predmety Experimental courses	<i>Semináre</i> <i>Špeciálne predmety</i>	Seminars Special topics

V prehľadovej štúdii (Katuščák, 2015) uvádzame aj príklady obsahu špecializácií LIS, a to ako príklady najlepšej praxe vdelávania v LIS.

Menovite ide o tieto špecializácie:

- I. *Špeciálne zbierky*. Príklad najlepšej praxe jednej z najlepších univerzít v odbore LIS Illinois (Mgr)
- II. *Špecializácia LIS: Data manažment* (Data curation). Príklad najlepšej praxe jednej z najlepších univerzít v odbore LIS Illinois
- III. *Špecializácia LIS: Analýza socio-technických dát* (Socio-technical Data Analytics). Príklad najlepšej praxe jednej z najlepších univerzít v odbore LIS Illinois
- IV. *Špecializácia LIS: Informácie v spoločnosti* (Information in Society Specialization). Príklad najlepšej praxe jednej z najlepších univerzít v odbore LIS Illinois (Mgr, PhD.)

Programy LIS akreditované Americkou knižníckou asociáciou (ALA) a iSchools (2015)⁸

ALA – akreditované:

- 9 programov v Kanade
- 51 programov in USA

iSchools (iŠkoly)

- 3 programy v Kanade
- 21 programov v USA

Návrh pokynov EUCLID pre zameranie vzdelávacích osnov v programoch LIS⁹

EUCLID sa už nejakú dobu zameriava na rozvoj študijných programov LIS prostredníctvom seminárov a prezentácií na konferenciách. Výbor EUCLID-u dospel k záveru, že je potrebné pokúsiť sa transformovať výsledky tejto práce do pokynov.

⁸ Podľa: Bouthillier, France [McGill University (Canada)]. *LIS programs in North America: Trends and Issues*. [Presentation]. Barcelona : Universitat de Barcelona, 4.-5. júna 2015. (Dostupné: III International Seminar on Library and Information Science Education and Research (LIS-ER))

⁹ EUCLID guidelines for curriculum development. <http://euclid-lis.eu/wp-content/uploads/2014/03/euclid-guidelines-cur-dev.pdf>

Výbor EUCLID-u upozorňuje, že pred začatím akejkoľvek diskusie alebo hlasovania o tejto téme, si treba uvedomiť, že návrhy usmernení by sa nemali stať *šandardom*, hoci niektoré môžu byť užitočným základom pre úsilie členov EUCLID-u postaviť programy a korigovať ich podľa národných alebo miestnych potrieb. Tieto pokyny by mali byť predmetom ďalšieho vývoja zo strany výboru EUCLID-u a následných diskusií a návrhu prípadných zmien na výročných zasadnutiach alebo poradách. Pokyny EUCLID-u sú spracované v troch častiach: úroveň, oblasti a témy, vyučovacie metódy – prístupy.

Úroveň

Vzdelávanie v LIS je organizované podľa zásad *Bolonskej deklarácie* na troch úrovniach:

- *Bakalárske štúdium LIS*, kde prvoradým cieľom prípravy bakalárov je zamestnateľnosť v odbore. Termín *odbor* však nezahŕňa len tradičné inštitúcie, ako archívy, knižnice a múzeá, ale všetky inštitúcie, organizácie a systémy, v ktorých ide o spracovanie dokumentov a informačných zdrojov.
- Trvanie bakalárskeho štúdia je tri roky. Časť LIS by mala pokrývať minimálne dve oblasti LIS a študentom by sa malo umožniť, aby si vybrali ďalšie predmety podporujúce LIS štúdiá.
- *Magisterské štúdium LIS*. Aj pre tento stupeň je stále dôležitá zamestnateľnosť, a to najmä pre vyššie pozície, ale tento cieľ by mal byť dosiahnutý zdieľaním so štúdiom predmetov, v ktorých sa študenti pripravujú na úlohu v oblasti vzdelávania a výskumu. Trvanie magisterského štúdia je dva roky a mal by zahŕňať prípravu diplomovej práce dotovanú 25 až 50 % prideleného času.
- Akademická inštitúcia bez programov na bakalárskej úrovni, môže ustanoviť osobitné programy pre študentov so širokým alebo špecializovaným akademickým backgroundom.
- *Štúdium PhD v LIS* by malo pripraviť doktorandov pre výučbu a výskum na vysokej úrovni, ale rozhodne by sa malo zohľadňovať hľadisko zamestnateľnosti v odbore. Dĺžka by mala byť stanovená na tri roky. Väčšina času sa má venovať príprave dizertácie a vzdelávacie aktivity by to mali podporovať.

Oblasti a témy

Vyučované predmety je vhodné rozdeliť do širokých oblastí. Počet oblastí nie je jednoznačne daný. Vo väčšine programov však ide o tieto tri **oblasti**:

Zdroje – to, čo sprostredkujeme (skutočné alebo virtuálne dokumenty, dáta, vysielanie, odborníci) Druhy zdrojov a žánre, história, sociológia (nakladateľstvo, distribúcia, čítanie).

Organizácia znalostí – ako organizovať, ukladať, vyhľadávať a získavať znalosti dokumenty a ďalšie zdroje.

Organizácia a vývoj – ako organizovať a rozvíjať používateľské služby a ďalšie úlohy - vrátane správy, legislatíva, sociálna rola a politiky.

Predmety, oblasti, nástroje a predmety môžu byť pokryté kooperáciou s odborními a programami mimo LIS programov na všetkých troch stupňoch vzdelávania LIS.

Môže ísť o kooperáciu s odborními: *matematika, štatistika, informačné a komunikačné technológie, lingvistik a všeobecná metodológia výskumu*.

Vyučovacie metódy – prístupy

Poradie vyučováných predmetov by mala tradičné praktické zásady:

1. Poznať *všeobecne* nástroje a uprednostniť *základné všeobecné poznatky* o nich pred praktickým uplatnením
2. *Jednoduché pred komplexným* (od jednoduchého ku zložitému)
3. *Všeobecné pred špeciálnym*

Súčasťou rôznych predmetov môžu byť *historické štúdie*, ktoré by mohli byť organizované aj ako samostatné kurzy.

Rovnaká rada platí na zaradenie špeciálnych tém, ako je *gramotnosť, profesijná etika, multikulturalizmus, digitalizácia a služby pre osobitné skupiny používateľov*.

Zoznam bibliografických odkazov

Šuteková, Henrieta et.al. *Aktivita 1.1 Audit súčasného stavu a návrh zmien študijného programu MaKD*. Interný pracovný materiál. 2015.

Katuščák, Dušan. *Odbor knižničné a informačné štúdiá a knižnično-informačná veda* (prehľadová štúdia). Čiastková správa. Projekt ADAMIS, aktivita 1.1 benchmarking. Žilina : Fakulta humanitných vied, 2015. 112 s.

Guidelines for Professional Library/Information Educational Programs – 2012. Smith, Kerry – Hallam, Gillian – Ghosh, S.B. and on behalf of IFLA's Education and Training Section. Dostupné: <http://www.ifla.org/publications/guidelines-for-professional-libraryinformation-educational-programs-2012>. Posledná aktualizácia 1. január 2015.

Best Library and Information studies schools. 2013. Dostupné: <http://grad-schools.usnews.rankingsandreviews.com/best-graduate-schools/top-library-information-science-programs>

Graduate School Search – Library Programs. 2016. Dostupné : http://grad-schools.usnews.rankingsandreviews.com/best-graduate-schools/search?program=top-library-information-science-programs&name=&sort=program_rank&sortdir=asc

Chu, H. Curricula of LIS programs in the USA: A content analysis. In C. Khoo, D. Singh & A.S. Chaudhry (Eds.), *Proceedings of the Asia-Pacific Conference on Library & Information Education & Practice 2006 (A-LIEP 2006)*, Singapore, 3-6 April 2006. (pp. 328-337). Singapore: School of Communication & Information, Nanyang Technological University

Bouthillier, France [McGill University (Canada)]. *LIS programs in North America: Trends and Issues*. [Presentation]. Barcelona : Universitat de Barcelona, 4.-5. Júna 2015. (Dostupné: III International Seminar on Library and Information Science Education and Research (LIS-ER))

EUCLID guidelines for curriculum development. Dostupné: <http://euclid-lis.eu/wp-content/uploads/2014/03/euclid-guidelines-cur-dev.pdf>

Prof. PhDr. Dušan Katuščák, PhD.

dusan.katuscak@fhv.uniza.sk

(Žilinská univerzita v Žiline, Fakulta humanitných vied, Katedra mediamatiky a kultúrneho dedičstva)